

ХРИСТО ХРИСТОВ ЗАЕМ

chitanka.info

Събуди се реката. Сякаш изведнъж стресната от дългия покой, с всеки ден по-дебела и по-шумна, надолу вървеше. Гората се разлисти, та да я гледа, а всичко край нея стана зелено, преобрази се — заживя.

Акиф^[1] дръпна гема^[2] и погледна нагоре. На бакаджика^[3] вдясно беше кацнал щъркел.

Слънцето, сякаш спряло птицата да топли, светеше в очите, но Акиф не се обърка. Беше черен. Ловко скочи от талигата, погледна Несибе и каза.

— Тука ще е. Махалата е наблизко. Ей там зад завоя, дето се реката протяга.

Вдигна поглед пак нагоре, щъркелът сякаш свършил да ги чака, разпери крила и литна, някъде високо, по своите дела. Усмихна се. Добра поличба беше тая. Черен да го видиш, здраве, берекет^[4] и късмет напреде ти стои. И наистина — където бяха спрели, широка като тепсия^[5] поляна се беше простряла, над тях се спускаше гората, а долу течеше реката, услужлива, готова да ги напои.

Несибе не се помая. Щом Акиф ѝ казва, ще се съгласи. Тъй се извъртяха последните години, мина война, че и втора, обърка се светът и обърнаха се в бегълци. Не ѝ беше първата шатра, която с него ще вдига. И последната няма да бъде. Но за нея той бе всичко. Обичаше го много, ала най-силна беше вярата ѝ в него. И не само заради името му, но живяха заедно години и знаеше — човекът бе такъв.

Зора мина, намериха мястото, ала силна подготовка ги чакаше сега. Да си демирджия^[6] и да пътуваш, не е за всеки работа това.

А не бяха цял живот така живели. В Бунархисар^[7] ковачница си имаше Акиф с мющерии^[8], двама калфи и мюхюр^[9]. Тя, а и той цигани бяха, но и сред българите нямаше демирджия, който да е по-тачен от него. Уважаваха мюхюра, но повече тачеха Акиф. Зададе ли се сватба ще го поканят, пък ще го дарят с риза, а той също си знаеше урока.

Ще дари на младоженците верига, пиростия^[10], дилаф^[11] — всичко за огнище. Да го знаят и помнят го с добро. Пък на трапезата лично място ще му отредят.

Всеки казва — от демирджия даровете носят на младите късмет.

Тъй минаваха годините: „Занаят — канаят, ако не тече, ще капне“. Знаеше си, ако до пладне не вземе, то до заник, все ще дойде мющерия. И деца проимаха, оживи се къщата, изпълни се с глъч.

Ала говореха, чакаха войната^[12]. И тя дойде. Не закъсня. За една нощ натовари Акиф каквото можа на колата. Впрегна двата коня, качиха майка му, децата и потеглиха в нощта.

„От българи занаята съм прихванал, с българи живях, на българи ковах, срещу българи няма да се бия“ — тъй думаше Акиф, затуй тъй тръгна. От един път, в нощта.

Оставиха ковачницата, къщата, мющериите, тефтера и тръгнаха на север. Към България. Там, където войната няма да ги стигне. Минаха далече оттатък планината^[13] и стигнаха Мехмеч Кьой^[14], там се спряха. А погледът на Акиф все беше назаде. И не заради къщата, мющериите, тефтера...

Къща, щом ръце чилиякът има, ще издигне, мющериите вървят със занаята, вересиите в тефтера от труд бяха^[15], а като са от труд много не се забелязва. Гледаше назад, че там му бе сърцето. Роден бе там и там смъртта си искаше да чака.

Вярваше — ще дойде ден, българско ще стане и пак обратно ще се върне. На гола поляна да е — пак дома ще вдигне.

Ама тъй го мислиш, а пък инак става. България бързо войната спечели и уж всичко харно тръгна, а пък на лошо се обърна. Турците без битка се върнаха обратно^[16]. Хора много клаха. Зачерниха се къщи.

Стана ясно — път обратно няма. Дигнаха си къща в Мехмеч Кьой, заживяха. Ала пак война ги стигна^[17]. И не беше кратка. Заредиха се години в мъки и макар гладни да не бяха, трудно време беше.

Работата се изгуби. Стана ясно — тъй няма да се кара. Оставиха на майка му децата — с тях да се пътува мъчно беше. И тръгнаха. В тая планина^[18] дойдоха. От изток почнаха, вървяха накъмто заник.

Четвърта година все тъй на шатра караха живота. Пролетта в едно село ще идат, есента — в друго.

Като се разчуеше, че димирджията дошъл е, идваха им мющерии. Казано е: „Село без коджабашия^[19] може да го бъде, без демирджията не може.“ Ала коджабашии имаше навред, а демирджиите в Родопя нямаше ги твърде. Малки и пръснати са махалите тука, работата бърже свършва, не може да се задържиш. За това където да вдигнеха шатра, работа и за двата сезона^[20] ще свършат. А после, друм. На ново място. И така щяха да карат, докато се закрепят. Келяви години бяха и за всички беше трудно. Зор виждаха голям, държавата бедна, все по-големи данъци иска, а хората все по-нямат пари.

Акиф беше вече разпрегнал конете. А те току освободени, наведоха глави и захрупаха зелената трева. Бяха свободни, на хората дошъл бе редът да се трудят.

И не се бавиха дълго. Всичко от колата трябваше да се свали.

Козяка^[21], коловите за шатра, коритата за вода, подвижното духало, ковалнята със заострените рогове, точилото, големите млатове, средните и малки токмаци^[22]... докато свалят целият си инвентар с малкото покъщнина, време мина и слънцето почти залезе. Но то не бързаше. Сякаш знаеше, че трябва да изчака колове да сложат в земята, с козяка да покрият, че шатрата да стане им готова.

Двама само бяха, ала работеха като един. Не им бе за пръв път дом и ковачница на ново място да издигат.

Демирджия сам не може да работи. Хич да няма кой, мющерията ще разтваря и събира двете дръжки на меха. Тънка работа е туй, сила, опит и чалъм се иска, но и още някой, няма как да стане иначе. Беше време кога млатовете с калфите въртяха. Но сега Несибѐ, жена му, беше и калфа, и домакиня — всичкото в живота.

Несибѐ присегна и свали подницата с връщника^[23], кваса, който беше от Бунархисар заквасила, и с тях от години си вървеше. Когато имаха брашно, пак с него хляба щеше да закваси.

Преди да се качат тука в планината, всичките пари проводиха на майка му и децата. Оставиха малко, а с него купиха желязо и чилик^[24]. Не може на стари материали само да се чака. Ако от града не вземат, горе по селата няма откъде. Купиха и малко картофи, за друго не стигнаха пари. А докато се качат дотука и те се свършиха почти. Ала оставаше малко. Заработят ли, гладът няма да ги стига.

Здрачът беше паднал, когато Акиф започна да копае. Трябваше му ропа^[25].

Без нея няма как. Демирджия без въглища не може да работи. На всяко ново място правеше си нова ропа.

Бързаше утре отрано в селото да иде, да се срещне с първенците, изин^[26] да вземе за дървата, дето за въглища му трябват, а и мющериите да знаят, че дошъл е и ги чака.

Когато идваха насам, в Тахталъ^[27] казали им бяха. Горе в Молласалиевата махала^[28] идете.

Там край реката отвсякъде мющерии ще ви найдет. Стигнете ли коджабашия няма да ви трябва. Дели Саид търсете. Там той решава всичко. Къщата му с чардак е, отдалеч се вижда. И по светло го търсете. Лют за трима е, а нощ щом падне, с Мартинката^[29] ходи и на тетика^[30] пръста му стои.

Утре ще е — Акиф си помисли, огледа доволен готовата ропа, захвърли копача и Несибѐ с поглед затърси. Тя беше огън запалила вече, заметнала леко козяка и картофи в жарта бе зарила.

Усмихна се. С нея късмета намери.

Слънцето не избърза да влезе в малката котловина. Първо тихо надникна, увери се, че всичко там долу е будно и чака, блесна в реката, отрази се в росната трева и бавно си тръгна по пътя нагоре.

Акиф остави последния наръч дърва, които беше тръгнал отрано да сбира в гората.

Хапна един от трите последни картофа. А тях в жарта ги бяха оставили снощи. Усети го топъл, макар и отдавна опечен. Помаха на Несибѐ и усмихнат закрачи по реката нагоре. Отиваше среща да стори. Изин от Саид за дървата да търси. И брашно да поиска. Да не гладуват, докато въглища сторят и мющерии започнат да срещат.

Тъй му бяха рекли долу. „Там горе, на Дели Саид думата тежи.“

В тия трудни последни години беше пребродил много места, ала таз котловина сякаш му легна в сърцето. Равно протегнатата край гората напреде, току го канеше да върви още и още навътре по нея.

Замаян в зелено, заслушан в реката, малко остана край моста да мине, без да го види. Качи се, премина, зави по ръкава на малкия приток и първите къщи се явиха пред него. На високо беше и видя я

отпреде, голяма с чардака, не беше объркал — най-лична се видеше, на Саид къщата беше.

Съзря жени да се щурат по двора, деца да играят, а горе видя на чардака мъж да стои на сефалък^[31] да пие си чая. Спусна се леко надолу, застана пред кованата порта и преди да потропа, тя се отвори, видели го бяха.

Пристъпи, стори селям и зачака. На чардака мъжът го покани. С жест му показва — качи се.

Застана Акиф горе при него, погледна го право в очите и рече.

— Демирджия с мюхюр съм. До есента ще съм тука. Дошъл съм добро да ви сторя.

Дели Саид го изгледа — курназ циганин, не щеше и дума. Вдигна ръката, знак на жените долу направи, в смисъл да се качи някой, чай щеше да им заръча за госта. Време му трябваше. Да види що за чилик в махалата ще пусне да влезе. Изгледа го круто^[32], пък рече:

— Пет пари не чини твоят мюхюр, щом никой не е чувал тука за него. А 'га хората дойдат при тебе, мюхюра няма да гледат. А демирджия ще си, ако ковачница в Станимака^[33] отвориш. Тука агупти^[34] им думаме на тези, които кат' тебе, при нас на шатра дошли са. От първия палешник^[35] дето поправиш, ще се знае колко ти чини мюхюрът.

— Така е — рече Акиф и кимна с главата. — Изин съм дошъл да ти взема. Дърва ще ми трябват. Пари нямам. Какво в замяна за тебе да сторя кажи ми. До три дни каквото ти трябва, тук ще получиш.

— Гората тука е обща. Всеки дял има, заедно всички от огън я пазим. На всеки да сториш халал^[36] няма да искаш, пък и няма да можеш. За туй каквото и колкото трябва сечи. Меше^[37] има колкото искаш. Без въглища работа няма да свършиш.

Ала внимавай, ще сечеш толкоз, колкото работа има за тебе. Въглища за седем деня напред ще си правиш.

— Така да е — отвърна Акиф и продължи да го гледа в очите.

— И за друго дошъл съм. До три дни готов ще съм мющерии да срещам, брашно да поискам от тебе назаем. Десет оки^[38] за първо време на мен с Несибе ще ни трябват. Щом мине неделя, в пари или в труд ще го върна.

— А после? — рече Саид. — Като свършат, как ще я караш?

— Послето тук е — отвърна Акиф и си вдигна ръцете.

Дели Саид го покани с жест, чая му вече бяха донесли.

— Пий го рахат^[39]. Аз ще се върна — тъй рече Саид, стана и в къщата влезна.

Много живот бе живял и препатил и аджамия^[40] никой не би го нарекъл. Серт а и опък характер, но зекет^[41] не беше отказвал. И тази пролет срещаше с два скрина^[42] пълни догоре с брашно. Не е да няма. Имаше две къщи да храни. Ала едно бе да му кажеш „Дай ми, че

нямам“, пък друго „Дай ми ще върна“ Проверка беше свикнал да прави, на празни думи вяра не хващаше много.

Доверие всеки му имаше тука, отговорност пред всички щеше да носи за своята преценка.

Веднъж щом го пусне, значи решил е и ако сбърка, пред всички кабахатлия^[43] щеше да бъде. И тук в махалата, а и наоколо, дето мющерии пак при този, който е пуснал щяха да идват.

Двамата големи сина извика, дето с три деня разлика бяха от Мелек и Амбие родени^[44] Реши да ги прати, да видят къде и как е устроил шатрата този мюхюр демирджия.

„Хубаво гледайте, мукаятът^[45] личи отдалече. Шатрата вижте дали е издигнал, дърва да се грее събрал ли е, дюзенне^[46] дали е донесъл и скоро се тука върнете. На чардака съм с тоя агупт, чай сефелия ще пия и знака ще гледам когат’ го дадете. Ако всичко таман^[47] е само ръките нагоре вдигнете, ако не е, просто вкъщи влезнете.“

Тъй рече Саид и излезна пак на чардака. А двамата сина хукнаха, кръвта им кипеше, като вятъра бяха. Не мина много и се върнаха бързо, пак тъй търчаха, както когато нататък ги прати. Ръцете и на двамата вдигнати бяха високо.

Усмихна се Саид, драго му стана, че този циганин на сърце му бе легнал. Щеше да му е криво, ако янлъш^[48] на Акиф думите бяха. С лабут^[49] щяха тогава да го гонят оттука.

Покани го на обяда с тях да остане.

Акиф бързаше, че Несибе сама беше оставил, а и работа имаше много да върши. Ала на Саид си личеше, че не може чилик да откаже, а и пусто за брашното не беше отворил и дума. Ще даде ли ил’ тъй с празни ръце ще го прати. Веднъж беше вече поискал и не вървеше дума за туй пак да отваря.

Богато обядваха, чорба и парче от пита голяма Саид на всеки отчупи, брадза^[50] сирене и пастърма даже на масата сложи.

Свито на Акиф беше сърцето — два картофа Несибе за обяда имаше само. Това беше им всичко, което остана. Огладнъл беше, ала почти никак не хапна, тия два картофа в ума му стояха кат’ кост рибна забити. Чакаше само всички да хапнат и да си тръгва по живо по

здрaво. Изин за дървата щом беше получил, все щяха да карат докато мющериите додат.

Свършиха обяда, за брашното дума не стана.

Селям пак стори и тръгна, горд беше да иска заем повторно. Обратно вървеше угрижен, мъчно му беше, че поне три зорни дни с Несибе ги чакат напреде. Не знаеше как ще я в очите погледне и как ще ѝ каже, че изин е вземал, но с празни ръце при нея се връща.

Че няма кусур^[51] да му търси, това най на сърце му тежеше.

Бързо стигна до шатрата, Несибе стоеше пред нея.

Щом видя го, стана, срещна го с поглед, усмихна се и му посочи двата картофа. Беше го чакала през цялото време.

Акиф седна. Знаеше, че инак права ще стои и ще чака. Обели картофите, отчупи си малко от своя и подаде ѝ другия, беше му свито сърцето. Толкова много вяра ѝ четеше в очите.

— Изин за дървата вземах — тихо ѝ рече.

— Да ходим и сечем ги тогава — усмихна се тя и подскочи.

Дори не докосна картофа. Стана и той, работа им предстоеше да вършат. Наведе се брадва да вземе и навътре в гората да влиза.

Замислен беше, но чу как изпръхтяха конете. Вдигна глава и видя от пътека, която не беше забелязал, оттатък реката на муле човек към тях се беше насочил.

Подпря се да чака. Несибе застана до него.

Стояха изправени двамата да видят какво ще иска чиякът. А той не се бави, нещо премина реката.

Дойде, селям стори и без да друга дума отдума два големи янджика^[52] стовари.

С брашно бяха пълни, но ачик^[53] беше, че има и друго.

— От Дели Саид са — тихо изрече.

Пак селям стори и тръгна, все така без да друга дума отдума.

Акиф го изпрати безмълвен, драго му стана, усети как Несибе топло му стиска ръката.

[1] Акиф — Името се превежда от арабски като трудолюбив, посветен, верен, упорит, зает ↑

[2] Гем — Дълъг ремък на юзда ↑

[3] Бакаджик — Височина от която се вижда надалеч ↑

[4] Берекет — Плодородие ↑

[5] Тепсия — Кръгла тава ↑

[6] Демирджия — Ковач, железар използва се и думата чилингир.

↑

[7] Бунархисар — Български град в южното подножие на Странджа, на турски Пънархисар. ↑

[8] Мющерии — Клиенти, редовни купувачи на стоки и услуги. ↑

[9] Мюхюр — Печат. Често майсторите ковачи са поставяли печат за да бъдат разпознаваеми произведените от тях неща. ↑

[10] Пиростия — Трикрака метална поставка. Поставя се в огнището, а върху нея съд за готвене ↑

[11] Дилаф — Дълги щипки за разравяне на огън, маша ↑

[12] Става въпрос за Балканската война от 1912 г. ↑

[13] Странджа планина. ↑

[14] Мехмеч Кьой — След 1934 г. селото се преименува на Росен. ↑

[15] В много от случаите се работи със стари материали (железа) на клиента. Майсторът влага основно труда си, а не продава изделие, което преди това е купил. ↑

[16] След успешните действия на България, Гърция, Сърбия и Черна Гора срещу Османската Империя, възниква напрежение между съюзниците. България допуска да бъде въввлечена в междуособен конфликт известен в историята като „Междусъюзническа война“. Войната се води от Гърция, Сърбия и Черна Гора срещу България. Армията ни постига определени успехи срещу противниците си, но от север ни напада Румъния. Това принуждава България да подпише мирен договор, който ни лишава от изконни български земи, излаз на Бяло Море, както и позволява на Османската държава безпрепятствено да си върне Одринска Тракия. ↑

[17] Става въпрос за Първата световна война. България влиза в нея на 14.10.1915 г. ↑

[18] Става въпрос за Родопска Планина ↑

[19] Коджабашия — Кмет ↑

[20] Пролетно време ковачите поправят или изработват земеделски сечива, а есен основно се занимават с дърводелски инструменти или принадлежности за огнище. ↑

[21] Козяк — Чергило за шатрата, обикновено се изработва от козя вълна. ↑

- [22] Млат и токмак — Видове чукове. Голям и по-малък. ↑
- [23] Подница и връщник — Вид голяма тава с капак за печене на хляб в жар. ↑
- [24] Чилик — Стомана ↑
- [25] Ропа — Дупка в земята в която се горят дървата за производство на дървени въглища. ↑
- [26] Изин — Разрешение ↑
- [27] Тахтълъ — Името до 1934 г. на днешното село Тополово. ↑
- [28] Молласалиева махала — Днес махалата се казва Ряката. ↑
- [29] Мартинка — Вид пушка. ↑
- [30] Тетик — Спусък ↑
- [31] Сефалък — Открито място, простор. ↑
- [32] Круто — Строго ↑
- [33] Станимака — Името на Асеновград до 1934 г. ↑
- [34] Агупт — Така в Родопа наричат пътуващите цигани ковачи.
- ↑
- [35] Палешник — Желязната част от рало, която разравя земята.
- ↑
- [36] Халал — Подарък от сърце. ↑
- [37] Меше — Дъб ↑
- [38] До 1920 г. (а и след нея) най-често използвана е турската мярка за тежест „ока“ — равна е на 1200 — 1280 гр. ↑
- [39] Рахат — Спокойствие, блаженство ↑
- [40] Аджамия — Неопитен, неумел, несръчен ↑
- [41] Зекет — Участие в благотворително начинание, милостиня ↑
- [42] Скрин — Дървен сандък за съхранение на брашно с вместимост около 250 кг. ↑
- [43] Кабахатлия — Виновен. От кабахат — вина. ↑
- [44] Дели Саид има две жени, което не се среща сред българите мюсюлмани. Кое налага това е разгледано в разказа „Дели Саид“ ↑
- [45] Мукаят — Опит, умение. ↑
- [46] Дюзенне — Набор инструменти ↑
- [47] Таман — Тъкмо, по мярка ↑
- [48] Янлъш — Лъжлив ↑
- [49] Лабут — Бой ↑
- [50] Брадза сирене — Сирене приготвено по специален начин. ↑
- [51] Кусур — Грешка, недостатък ↑

[52] Янджик — Голяма торба ↑

[53] Ачик — Открито, директно, направо. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.